

RESSENYA A CEBRIÁN, JOSEP LL. & HERNÁNDEZ, L., & NAVARRO, B., *MIQUEL ESTEVE, PINTOR LEONARDESCO DE XÀTIVA*, XÀTIVA, ULLEYE, 2016, 209 PP. ISBN: 978-84-944301-5-2

REVIEW TO CEBRIÁN, JOSEP LL. & HERNÁNDEZ, L., & NAVARRO, B., *MIQUEL ESTEVE, PINTOR LEONARDESCO DE XÀTIVA*, XÀTIVA, ULLEYE, 2016, 209 PP. ISBN: 978-84-944301-5-2

ALBERT FERRER ORTS
albert.ferrer-orts@uv.es

Universitat de València

La publicació d'un nou llibre sobre la pintura valenciana d'època foral per part de l'editorial xativina Ulleye, en aquest cas dedicat al pintor Miquel Esteve (c. 1470-1527), és un motiu de joia, sobretot per la solvència dels seus autors i per l'interès que suscita aquest enigmàtic pintor de la capital de la Costera, ara (sobre)dimensionat a través de l'obra que tradicionalment se li atribuïa, d'altra no tant coneguda i, també, per la catalogada fins ara com pertanyent al Mestre del Griu, relacionada d'un temps ençà amb Miquel del Prado (†1537).

L'arribada a València del *Quattrocento* pictòric italià entre 1472 i 1506 en les personalitats de Paolo da San Leocadio, Francesco Pagano, Fernando Yáñez de la Almedina i Fernando Llanos

(els Hernandos), i amb ells sengles etapes o versions de la seua empremta final, no cap dubte que va influir en els obradors locals de tradició medieval que es dedicaven a aquest menester, els quals anaren capgirant progressivament la seua vocació més bé hispanoflamenca que no pas italiana cap a estilemes importats sense solució de continuïtat des d'aqueles terres en eixa franja cronològica, allargada fins la revolta de les Germanies. De fet, eixe primer renaixement va vindre acompanyat d'un ímpetu ornamental a la romana que es conjugaria, no sense friccions però amb notables i bells resultats, amb eixe gòtic flamíger tan geomètric i ampul·lós alhora mitjançant façanes, revoltos de grotescos i trofeus, portades de guix i finestrals, pintures decoratives i més tard, cortils, retaules, orfebrenria, teixits... En aquest context, i pel que fa a la pintura al fresc i sobre taula, cal notar subtils diferències entre el que coneixem de l'obra de l'absis de la capella major de la Seu (executada mentre es trobaven les decoracions de la redescoberta Domus Aurea neroniana a Roma, on no apareixen grotescos, encara que sí referències arqueològiques) i el retaule abatible realitzat pels Hernandos, en què a banda dels regusts antiquaris ja prenen cos aquests motius copiats, reelaborats i difosos per Rafael i els seus col·laboradors en la recta final del segle XV.

Els autors de l'estudi dedicat a Esteve fan un exercici de compilació de fonts, notícies i bibliografia exhaustiu que els permet confrontar informacions difoses i conegudes i contrastar-les per a afirmar-les o rebatre-les reflexivament amb l'obra artística que –per primer cop i en forma de complet catàleg raonat i il·lustracions a color majorment– li atribueixen al pintor de Xàtiva. Una producció ingent tenint en compte que l'única obra fefaentment coneguda del pintor (les llunetes de la capella de la desapareguda Casa de la Ciutat) fou contractada en 1518, en la qual, amb posterioritat, va intervenir Miquel del Prado; ja que d'altres obres capitulades per Miquel Esteve (en 1511 i 1519) res no sabem.

El resultat és un corpus pictòric que abasta un total de 49 pintures (algunes d'elles conformant conjunts com els retaules de les Ànimes, de Sant Antoni Abat, de l'Adoració dels pastors, de Sant Vicent Ferrer o de Sant Miquel) analitzades a través de fitxes catalogràfiques (pp. 61-127 i 155-209), ambdues parts precedides per la introducció (pp. 11-12), la biografia que han reconstruït de l'artífex (pp. 13-34) i el seu estil –segurament una de les hipòtesis més suggeridores i, per què no, controvertides del treball en considerar l'obra atribuïda a Del Prado com a fase madura d'Esteve– (pp. 35-60). Per a cloure amb un apèndix documental datat entre 1510 i 1519 (pp. 129-142) i una acurada bibliografia sobre la que han sustentat la seua proposta crítica i, per consegüent, decididament revisionista (pp. 143-154).

En suma, una obra ben atractiva d'obligada consulta per als historiadors de l'art especialistes en el període, com també per als conservadors i restauradors dels museus i els responsables dels temples, les col·leccions particulars i cases de subhastes en què es troben moltes d'aquestes peces (d'altres han desaparegut, malauradament), com també per als que a partir d'ara en puguen localitzar de noves que ens són desconegudes. Un estudi que no pretén tenir la veritat absoluta i que per això mateix es converteix en una útil eina per a seguir debatent sobre la petjada de Miquel Esteve i els

Ressenya a Cebrián, Josep Ll. & Hernández, L., & Navarro, B., *Miquel Esteve, pintor leonardesco de Xàtiva*, Xàtiva, Ulleye, 2016

tallers del seu temps, coneguts i desconeguts, amb obra adscrita o sense ella, que no deixa indiferent al lector i, per això mateix, aspira a ser objecte de saludable i honesta controvèrsia per tal d'avançar en el camp de les certeses.

Com a colofó, la decidida aposta de l'editor, Antoni López Alemany, obri una finestra als investigadors i als seus estudis sobre l'art valencià impensable fa poc més d'una dècada, quan va decidir publicar aquest tipus de treballs entre d'altres obres relatives a Xàtiva i a la seua comarca, principalment. Un esforç que no es pot deslligar de les *Jornades sobre Art i Història de Xàtiva* que, com a cursos d'estiu, organitza ininterrompudament des de 2008; les quals esdevenen un complement ineludible del pròpiament editor, no debades ja han eixit a la llum 8 de les seues actes en forma de llibre que han anat generant-se a partir de les conferències impartides any rere any sobre aquestes temàtiques.